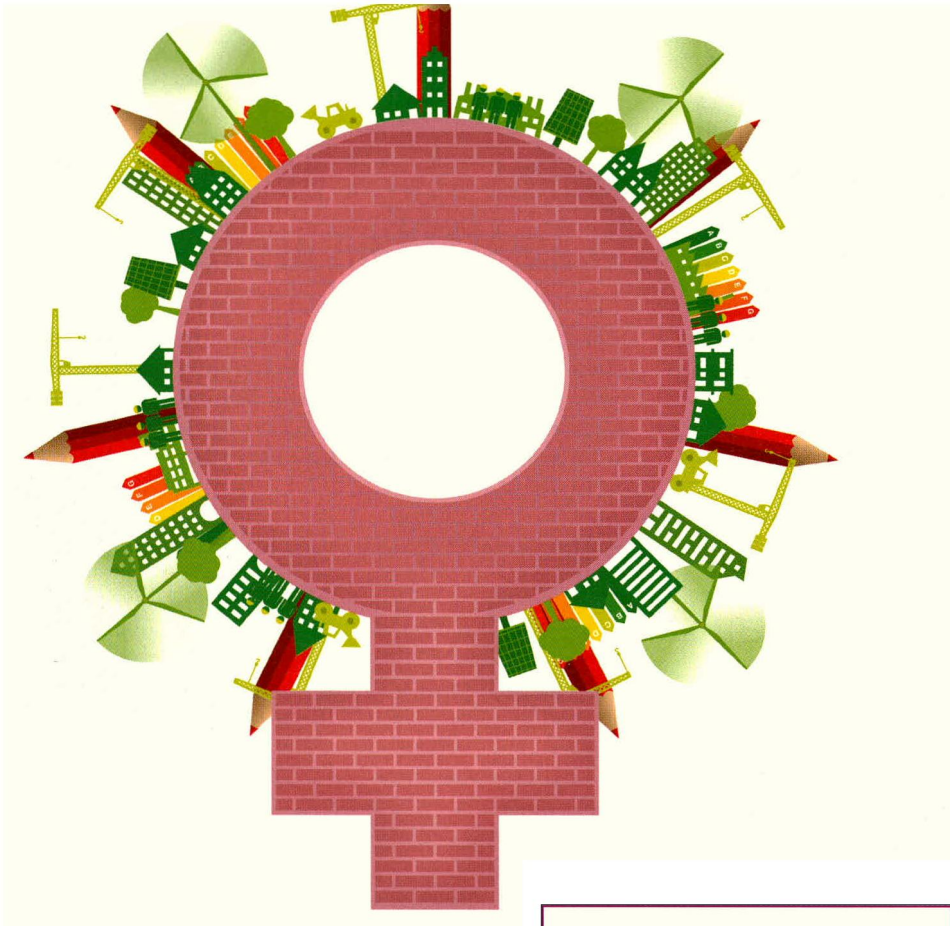

spraakmakend / verkiezingen

‘Als ik minister

ARMAND LANDMAN
 TWITTER: @armandlandman
 TELEFOON: 06-11592894

Energietransitie, het schreeuwend tekort aan vakmensen, regeledruk en constant veranderende wetgeving. Stuk voor stuk verkiezingsonderwerpen van formaat. Politieke partijen hoor je er echter amper over. Aan de vooravond van de Tweede Kamer-verkiezingen vroegen we zeven topvrouwen uit de bouw wat zij van een nieuw kabinet verwachten.

ANJELICA CICILIA

Onafhankelijk adviseur en founder van by-AMR, lector over stedenbouwkundig ontwerp aan de Universiteit van Toegepaste Wetenschappen in Rotterdam, en alumna van RSM Erasmus. Ze is daarnaast lid van de Advisory Board van Holland ConTech. Ze studeerde aan de universiteit van Curaçao, TU Delft en de Erasmus Universiteit.

CICILIA STEMTE:

VVD.

“Als het aan Geert Wilders ligt stoppen we onmiddellijk met het investeren in innovatie. Zeer kort door de bocht en ontzettend krankzinnig.”

zou zijn, dan...'

De zorg. Ouderen. Veiligheid. De arbeidsmarkt. Vluchtelingen. Het al dan niet kunnen vormen van een links danwel rechts kabinet. Stuk voor stuk belangrijke onderwerpen. Maar waar het de komende jaren écht over zou moeten gaan, daarover hoor je de strijdende partijen in de verkiezingscampagne nauwelijks, menen de zeven topvrouwen.

Neem nu het terugdringen van het oerwoud aan regeltjes. "We gijzelen elkaar op alle fronten", stelt **Antje de Groot-Schuttert**, directeur van bouwer Trebbe Oost & Noord. "Zelfs toen het huidige kabinet werk maakte van het ontregelen, zag je er weer allerlei nieuwe regels voor in de plaats komen."

Of neem kennisonwikkeling en -deling. "Daar ligt de grootste uitdaging", meent **Anjelica Cicilia**, onafhankelijk adviseur op het gebied van ruimtelijke ordening en oprichter van adviesbureau by-AMR. "Onze technische kennisinstellingen moeten veel beter gaan scoren om internationaal mee te kunnen doen. Het moet ook aantrekkelijker worden voor talentvolle kennismigranten om ons te komen versterken."

Architect-directeur van Team V Architectuur, **Do Janne Vermeulen**, wijst op de enorme woningbouwopgave. "Dan is het dus des te belangrijker om veel oog te hebben voor duurzame sociale stedenbouw en gebouwen van hoge kwaliteit. Dat kan bijvoorbeeld door bij het uitschrijven van aanbestedingen en tenders voor grondposities juist de nadruk op kwaliteit van programma en ontwerp in de criteria te weerspiegelen. Prijs zou minder zwaar moeten wegen dan kwaliteit."

En wat te denken van de ver-

ANITA DE GROOT

Algemeen directeur bij De Groot & Visser. Dit Gorinchemse familiebedrijf is één van de grootste gevelbouwers van Nederland. De Groot & Visser ontwikkelde onder andere een hybride gevel waarbij een balans gevonden wordt tussen energieverbruik en leefklimaat. Daarnaast stimuleren de complete gevelconcepten van De Groot & Visser het verduurzamen van een gebouw bij zowel herontwikkeling als nieuwbouw.

DE GROOT STEM:

"VVD of CDA. We zijn er voor en met elkaar."

"Het (bouw) bedrijfsleven zelf moet zorgen dat meer vrouwen kiezen voor een technisch beroep. De overheid moet zorgen dat kinderopvang e.d. veel gemakkelijker en toegankelijker wordt."

duurzaming? "Onbegrijpelijk eigenlijk, dat daar in de campagne zo weinig aandacht voor is", gaat Vermeulen verder. "Ik snap goed dat de sociale agenda nu veel zorgen baart, maar de aandacht voor de klimaatverandering is echt nodig. Tegelijkertijd wordt het gelukkig wel steeds meer een vanzelfsprekendheid in de bouw dat er aandacht is voor duurzaamheid."

Desondanks is "het verder uitwerken van wet- en regelgeving rond het verduurzamen van woningbezit de grootste opgave", zegt **Marleen Morkink** van de Enschedese woningcorporatie De Woonplaats. "Corporaties willen heel graag versnellen, maar lopen vast omdat verduurzamingsmaatregelen nog onvoldoende doorberekend kunnen worden in de huur."

Dat vindt ook **Anita de Groot**, directeur van gevelbedrijf De

Groot & Visser. Ook zij is van mening dat de grootste opgave ligt in het versterken van innovaties op het gebied van duurzaamheid. "De bouw is een substantieel onderdeel van onze economie en bepaalt in sterke mate het energieverbruik van nu en in de toekomst. Dan is aandacht voor deze thema's toch van groot belang?"

Koren op de molen van **Aukje Kuypers**, ceo van Kuijpers Installaties. "Voor de overheid is het tijd om nu boter bij de vis te doen: het Klimaatakkoord niet langer alleen mondeling belijden, maar ook handhaven en er op gaan sturen. Als je ziet wat er nodig is, kunnen we dat nauwelijks realiseren in de tijd die er voor staat. Maar als we er helemaal niet aan beginnen komen we er sowieso niet."

Margriet Drijver, interimbestuurder bij de Zaanse woning-

"Overheid moet boter bij de vis doen"

MARLEEN MOKKINK

Geeft leiding aan het Team Projecten bij woningcorporatie De Woonplaats. Ze stuurt Technische Projectleiders en Projectmanagers van wisselende, grotere en complexere vastgoedprojecten aan. Mokkink draagt zorg voor de realisatie van de projecten binnen de vastgestelde kaders met betrekking tot kwaliteit, geld, tijd, organisatie, informatie en communicatie.

MOKKINK STEM:

“Dat houd ik voor me.”

Maar Nederland heeft zich met het Klimaatakkoord gecommitteerd aan een halvering van de uitstoot in 2030. Er moet dus nog heel veel gebeuren om deze transitie haalbaar te maken.”

Do Janne Vermeulen ziet een belangrijke rol weggelegd voor regelgeving op materiaalgebruik. “Er is veel aandacht voor het energieverbruik als een gebouw in gebruik is, onder andere door aangescherpte eisen. Maar er zijn nog weinig of geen eisen aan het energie- en materiaalverbruik tijdens de bouw. Indirect zou hiermee ook de industrie gestimuleerd worden om zich meer op duurzaamheid te richten. Vaak is een Breeam-score wel een vereiste vanuit een opdrachtgever, maar dit is niet verankerd in wetgeving.”

Antje de Groot-Schutter

geloofd niet in nog meer regels, maar vraagt zich af of de sector zich wel voldoende beseft hoe verschrikkelijk groot de verduurzamingsopgave is. “En de vraag mag niet meer zijn of we die uitdaging moeten aangaan, maar hoe we dat moeten aanpakken. Zelf denk ik dat een deel van de oplossing ligt in het belonen van de juiste maatregelen. Anders redden we het niet. Corporaties moet je dan korting

“Er is in mijn beleving nog ontzettend veel eilandvorming in de bouw. Kennis wordt maar minimaal gedeeld. Als je kijkt naar de automobilwereld, worden deze zaken sneller opgepikt. Misschien omdat je in de autoindustrie een beperkt aantal merken hebt en de bouw toch over veel meer bedrijven verdeeld is.”

corporatie Parteon, vindt niet dat alleen een kabinet of een overheid over de transitie naar duurzame energie gaat. “Hier ligt echt een opgave die we met z’n allen moeten waarmaken. De bouw kan een grote bijdrage leveren, maar de stimulans moet wel vanuit uit de samenleving en het bedrijfsleven komen.”

Aukje Kuypers: Juist de bouw is nu aan zet om de energietransitie te realiseren. Het is een samenspel van steeds meer decentrale energie-opwekking en transport van energie in de gebouwde omgeving. De volledige bouw maakt het verschil: “hoe energieneutraler, des te integraler”, oftewel: alle facetten van de bouw dienen goed samen te werken om slim en effectief het energievraagstuk te behandelen. En gelukkig zijn er al de nodige goede voorbeelden van hoe het kan. Maar het is noodzakelijk dat de politiek beseft dat zij een belangrijke rol heeft in het versnellen van de energietransitie.”

“En ze moet een langetermijnperspectief formuleren en zorgen voor de juiste investe-

ringen”, vult **Anjelica Cicilia** aan. “Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Energie Onderzoek Centrum (ECN) hebben uitgerekend dat we met het voortzetten van het huidige beleid slechts 12 procent CO₂-reductie zullen halen.

MARGRIET DRIJVER

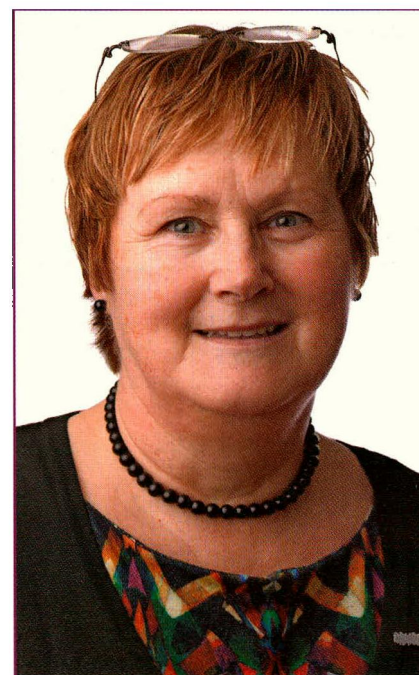
Interim bestuurder bij de Zaanse woningcorporatie Parteon. Daarnaast is ze actief in het partijbestuur van D66 in Drenthe.

DRIJVER STEM:

D66

“Meer dan ooit ben ik gemotiveerd om te gaan stemmen. Ik maak me zorgen over het behoud van onze democratie. Bij D66 vind ik veel van mijn eigen drijfveren en motivatie terug. Ik heb van huis uit geleerd dat je geen commentaar mag hebben als je aan de zijlijn blijft staan.”

geven op de verhuurdersheffing, particuliere woningbezitters moet je verleiden met geld. In de vorm van subsidie of andere voordelen." Ze citeert vervolgens Bernard Wientjes, die haar onlangs voorhield dat er jaren geleden opeens een nieuwe, schonere want loodvrije, benzinesoort was. "Daar had niemand om gevraagd. Maar om het gebruik te stimuleren was het goedkoper dan de variant met lood."

Margriet Drijver: "Een nieuw kabinet kan op veel genoemde gebieden met regelgeving en stimulering een bijdrage leveren. Maar de echte kracht voor verandering in de bouw moet toch echt van binnenuit – en niet van welk kabinet dan ook – komen. De enige manier om ook particuliere huiseigenaren over de streep te trekken, is door meer kant-en-klare, industriële oplossingen te ontwikkelen."

Op dit moment worden per jaar zo'n zestigduizend sociale huurwoningen verduurzaamd, waardoor het energielabel verbetert, blijkt uit de Nationale Energieverkenning 2016. Dit is slechts 3 procent van de totale voorraad. Hoe kan het tempo van deze opgave radicaal omhoog?

Marleen Mokkink: "Als corporatie moet je je houden aan de vastgestelde ratio's, zoals de ICR. Om te kunnen versnellen zou er naar meer mogelijkheden gekeken moeten worden om meer huur door te rekenen, dit is nu lastig. Ook gezien het passend toewijzen. Ik vind ook dat de Verhuurdersheffing opnieuw bekeken moet worden en aangepast. Verder moeten pilots gestimuleerd worden en innovaties toegepast."

Anjelica Cicilia legt de bal juist bij de corporaties zelf: "Het tempo kan flink omhoog als corporaties meer gaan investeren in de verduurzaming van hun bestaande voorraad. Minister Blok dreigde vorig jaar met een strafmaatregel wanneer corporaties niet snel meer huurwoningen gingen bouwen. Corporaties bleken in 2015 5,5

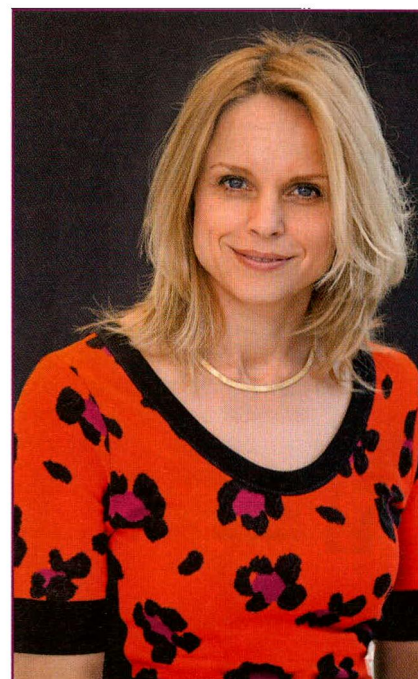
DO JANNE VERMEULEN

Architect-directeur bij Team V Architectuur. Ze studeerde aan de Bartlett School of Architecture (University College London). Ze werkte tijdens haar studie bij UN-studio en ANA-architecten en studeerde af in 2002. Ze startte haar carrière bij Rick Mather Architects in Londen waar zij werkte aan het ontwerp voor het Virginia Museum of Fine Art in Richmond, USA. Vermeulen is onder meer verantwoordelijk voor Congreshotel en Woontoren Overhoeks in Amsterdam, de renovatie van het Hoofdgebouw TU Eindhoven en de houten woontoren HAUT in Amsterdam.

VERMEULEN STEMT:

"Links van het midden."

"Ik zie de meeste kansen in een verbinding tussen een sterke economie, sociaal beleid en duurzaamheid. Om dat waar te kunnen maken moeten partijen bereid zijn een sterke coalitie te vormen."

miljard te hebben verdiend en niet veel meer te hebben geïnvesteerd dan een jaar daarvoor. Dat betekent dat er kennelijk geld is. Geld dat dus ook voor een deel geïnvesteerd zou kunnen worden in deze verduurzaming."

Anita de Groot betwijfelt of het verbeteren van het energielabel wel voldoende oplevert. "Het is duur en de opbrengsten qua energiebesparingen zijn tot nu toe gering. Ik denk dat we hiermee op het verkeerde paard wedden."

De directeur van De Groot & Visser maakt zich bovendien veel meer zorgen over een andere heikele kwestie waar de hele sector mee te maken krijgt en waar ze de politieke partijen nauwelijks over hoort: het gebrek aan instroom van jonge vaklieden. "Ik vind sowieso dat de politiek de bouw de afgelopen jaren volstrekt genegeerd heeft. Maar over het tekort aan goed personeel maak ik me echt zorgen. Het is het meest lastige vraagstuk voor de toekomst en het houdt mij enorm bezig. We moeten onze sector veel meer promoten als een industrieel

maakproces waar kennis, logistiek en techniek samenkomen. Het oude, traditionele denken verdwijnt dan hopelijk snel naar de achtergrond."

Aukje Kuypers: "De sector zet zich al jaren in om jongeren te interesseren voor de bouw. En eigenlijk is dat best gelukt. Er is weer aanwas van jongeren in de verschillende opleidingen. Het is dan echter niet te verkroppen dat er een numerus fixus is voor bepaalde bouwgerelateerde opleidingen dit schooljaar. Bizar, want de bouw wacht een grote maatschappelijke bijdrage de komende jaren."

Anjelica Cicilia vult aan: "Het wordt tijd dat we in Nederland veel meer gaan investeren in ondernemerschap. Jonge leerlingen dienen al vroeg geïnspireerd te worden. We moeten in de bouwsector nu stappen gaan maken. Onze aanpak moet echt anders."

Marleen Mokkink: "Ik merk dat de sector vrij conservatief is en veel masculiene waarden heeft, dit kan jongeren afschrikken. De normen en waarden van de jeugd zijn anders dan twintig jaar geleden. Beleven en

"De politiek heeft de bouw lange tijd volstrekt genegeerd"

AUKJE KUYPERS

Algemeen directeur van installatiebedrijf Kuijpers. Ze is de vierde generatie van installatiebedrijf Kuijpers. Kuypers begon na haar studie bedrijfskunde aan de Universiteit van Maastricht als directieassistent bij Kuijpers. Ging vervolgens als trainee aan de slag bij Fortis om daarna weer terug te komen bij Kuijpers; eerst als manager en vanaf 2013 als directievoorzitter.

STEMT:

“Dat is privé.”

zou er wellicht meer gekeken moeten worden naar kansen voor vakmensen. Misschien is het zzp-model daarvoor minder geschikt en helpt het als vakmensen groeikansen zien in bedrijven en daardoor ook meer binding met het bedrijf krijgen.”

Een nieuw kabinet. Daarvoor gaan we volgende week naar de stembus. Maar hoe zou dat kabinet er in de ogen van de zeven dames idealiter moeten uitzien? Is er een plek weggelegd voor de PVV, in de peilingen nog steeds een van de grote winnaars?

Do Janne Vermeulen reageert met de nodige ironie: “Als Wilders ook een muur zou bouwen, dan zou dat voor de bouw misschien een korte influx geven. Maar in dat geval hebben we denk ik veel bredere problemen in de samenleving dan alleen die in de bouw.”

Anjelica Cicilia is ronduit afwijzend: “Nee! Geert Wilders is een populistische extremist. Extremisme is niet wat Nederland momenteel nodig heeft. We hebben mensen nodig die bereid zijn uit hun politieke kleur te stappen en zich in te zetten om Nederland beter te maken. Om de BV Nederland veerkrachtiger en stabiel te krijgen. Voor de bouw houdt dat in dat er een aantrekkelijk belastingstelsel en investeringsklimaat moet zijn en voldoende technische kennis aanwezig moet zijn, maar dat er ook geïnvesteerd moet worden in innovatie en technologische ontwikkelingen. Als het aan Geert Wilders ligt stoppen we onmiddellijk met het investeren in innovatie. Zeer kort door de bocht

“Het is bijzonder te lezen dat slechts 2 procent van de Nederlandse bevolking ‘iets’ met de energietransitie heeft. Dit zie je ook terugkomen in de politieke agenda. Wat mij betreft een onbegrijpelijk gat. In Nederland is veel kennis om de CO₂-reductie te versnellen.”

ervaren zijn belangrijke pijlers bij deze generatie. Daarnaast moet de sector zich ook gaan afvragen wat voor een type vakmensen zij zoekt. De bouw verandert. De werkzaamheden op de bouwplaats zijn voor een deel verplaatst naar de fabriek, daardoor verandert het proces, komt het veel meer aan op samenwerking en worden meer ingewikkelde installaties toegepast.”

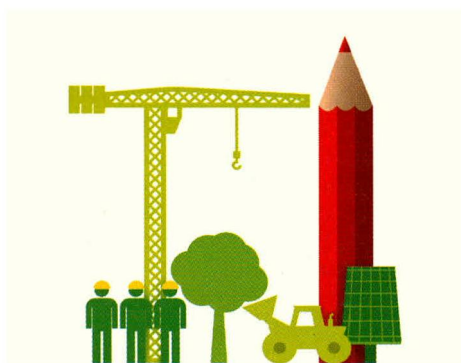
Antje de Groot-Schuttert: “We moeten als branche laten zien dat er meer beroepen zijn dan alleen timmerman. De moderne bouw vraagt ook om eventmanagers, logistieke experts, hospitality-professionals. We moeten mensen gaan trekken die niet meteen aan de bouw

“Neem het groeiend aantal zzp'ers eens kritisch onder de loep”

zouden denken.”

Margriet Drijver: “Tijdens de periode van de Actie-AgendaBouw hebben we al veel aanbevelingen gedaan om meer jongeren aan de sector te binden. Dan heb ik het over 2014. Maar alle plannen verdwenen weer eens in de la. De bouw heeft het voor een groot deel aan zichzelf te wijten dat ze niet aantrekkelijk wordt gevonden. Het vraagt een langetermijnoriëntatie om hier verandering in te brengen. Overigens geldt dit ook voor het aantrekken van vrouwen en mensen met een migrantenachtergrond.”

Do Janne Vermeulen pleit ervoor om het groeiend aantal zzp'ers eens kritisch onder de loep te nemen. “Juist in de bouw

en ontzettend krankzinnig!"
Marleen Mokkink: "De PVV heeft aangegeven niet meer te willen investeren in ontwikkelingshulp, windmolens, kunst, innovatie, omroep, enzovoorts. Door de stekker uit de windmolens en de innovatie te halen, worden de energie-doelstellingen zeker niet gehaald. Dus nee, liever geen PVV in een volgend kabinet."

Margriet Drijver: "Ik denk dat we niet tegen kunnen houden dat de PVV veel stemmen trekt. Ik troost me maar steeds met de gedachte dat hij er op dit moment geen belang bij heeft om te gaan regeren. Het is voor niets in dit land goed als hij wel aan het roer komt, dus ook niet voor de bouw."

"Voor Nederland in het algemeen is het goed om constructieve politiek te bedrijven", stelt **Aukje Kuypers.** "Nederland vaart wel bij stabiliteit in de politiek en een constante toekomstvisie op meerdere maatschappelijke thema's. Dat zal ook goed zijn voor de bouw. Het zou de ideale wereld zijn."

Wat als een van de topvrouwen door de formateur benaderd zou worden om deel te nemen aan een volgend kabinet? Als minister of staatssecretaris van Wonen, Infrastructuur, Ruimtelijke Ordening, Klimaat of Economische Zaken. Wat zou dan het eerst worden aangepakt?

Marleen Mokkink: "Makkelijk. De verduurzaming verder brengen."

Anjelica Cicilia: "Als ik minister van Ruimtelijke Ordening zou zijn zou ik als eerste focussen op de wet- en regelgeving van

ANTJE DE GROOT-SCHUTTERT

Directeur van bouwbedrijf Trebbe Oost & Noord. Daarnaast is ze lid van de Raad van Toezicht van de Landstede Groep, vice-voorzitter van de Stichting Pioneering en voorzitter van de Raad van Toezicht van het Vechtdal College.

DE GROOT-SCHUTTERT STEM:

"Ik vind het niet zo relevant dat hier te vermelden. Ik wil wel kwijt dat ik erg van de marktwerking ben. Maar tegelijkertijd besef ik dat de verduurzamingsopgave schreeuwt om hard overheidsingrijpen. Dat maakt mijn beslissing dus lastig."

"Net zo belangrijk als de instroom in de sector is de doorstroom. Het duurt te lang voordat mensen tijdens hun carrière op een plek terechtkomen waar ze invloed kunnen uitoefenen. Op dat moment zijn ze al volledig geïndoctrineerd door het systeem. Mijn generatie weet van geen wijken. Dat is niet altijd goed."

het grondbeleid van de grotere gemeenten in de Randstad. Deze moet efficiënter en eerlijker, zodat woningbouwprojecten makkelijker en sneller gerealiseerd kunnen worden."

Anita de Groot: "Geen ambities in die richting. Ik pas."

Aukje Kuypers: "Klimaat & EZ. Ik zou één iemand verantwoordelijk maken voor de energietransitie met mandaat én daadkracht. En de komende jaren vol inzetten op de ontwikkeling van energieopslag en slimme netten."

Do Janne Vermeulen: "Er zouden duidelijkere portefeuilles moeten komen voor Ruimtelijke Ordening en ook voor Klimaat en Milieu. Juist het feit dat beide niet duidelijk meer be-

staan en RO zo versnipperd is, sinds het opheffen van VROM, maakt dat het eerste wat ik zou veranderen."

Margriet Drijver: "Ik kies ervoor minister van Wonen te zijn. Ik zou een stevig programma met corporaties, vertegenwoordigers van huurders en met bouwbedrijven afspreken, waarin de verhuurdersheffing wordt omgezet in een fors investeringsprogramma. Dat kan een hefboom zijn om de investeringsruimte die corporaties zelf nog hebben, fluide te maken en om te zetten in een enorme energetische verbetering van huurwoningen. Ik zou ze verplichten dit zo te doen dat particuliere woningeigenaren daar ook mee verleid worden. Wat een boost voor de economie zou dat geven!"

Antje de Groot-Schuttert: "Ik kies ook voor Wonen. En het klinkt misschien een beetje Trumpiaans, maar ik zou als minister meteen het mes zetten in alle regels. Een proef doen met de bouw van zeg vijftig woningen. Helemaal regelvrij, gewoon bouwen met common sense. Wat zou er dan helemaal misgaan?" <

[WWW.COBOWW.NL/
POLITIEK](http://www.cobouw.nl/politiek)